

Zvara Edina

Papok, lelkészek kézíratos imái, levelei az Esterházy-könyvtárból

(Vörösmarti Mihály, Ceglédi Szabó Pál
és Szenci Csene Péter írásai)¹

A Magyarországon, a korai újkorban létrejött főúri bibliotékák közül kevésről mondható el, hogy kötetei ma is kézbe vehetők. Az Esterházy-könyvtár² szerencsére ezek közé tartozik. A család tagjai folyamatosan gyarapították, majd a kismartoni kastélyban egyesítették azt. A gyűjtemény legnagyobb része ma a kismartoni Esterházy-kastély könyvtárában, egy kisebb része pedig moszkvai könyvtárakban (Rudomino Idegennyelvű Könyvtár, Történeti Könyvtár) található.

Az Esterházy-könyvtárba létrejötté óta több magánszemély (főúr, katolikus pap, református lelkész) gyűjteménye is bekerült. Ceglédi Szabó Pál (†1649) dunántúli református püspök könyvtárának egy része³ (közel 60 kötet) is ide került. Saját kötetei között több olyan dokumentum is megőrződött, melyek ugyan nem kardinális jelentőségűek, de mégis a magyar művelődéstörténet részét képezik, közlésüket ezért tartjuk fontosnak.

Vörösmarti Mihály (1572–1645)⁴ Cegléden, Kecskeméten, Nagykőrösön rektor, Nagykőrösön, Ürményen, Nyitrán, Komjátiban kálvinista prédikátor, majd katolizálása után vágsellyei, pozsonyi plébános és kanonok, bátai apát volt. A 17. századi hitvitákban Pázmány Péter esztergomi érsek egyik segítőtársa. Több jelentős traktátus szerzője, illetve fordítója,⁵ a magyar barokk próza egyik jelentős alakja. Vörösmarti leveleit valószínűleg az 1610-es években, tehát már katolizálása után írhatta. A kis papírcédulákra leírt üzenetek által egy katolikus pap mindennapi ügyeibe, a korabeli üzenetváltás technikáiba kapunk bepillantást. A levelek Ceglédi Szabó Pál egyik könyvében maradtak fenn. Mivel Ceglédi is szolgált Vágsellyén, valószínűleg akkor kerülhettek

1 Kutatásaimat a Klebelsberg Kunó ösztöndíj támogatásával végeztem.

2 MONOK, 2005, 91–101; KÖRNER, 2005, 105–127; GABRIEL, 2005, 76–90; ZVARA, 2011, 47–71.

3 SZELESTEI, 1987, 97–124.

4 KÖBLÖS–KRÁNITZ, 2009, 667; IPOLYI, 1875; JANKOVICS, 1992, 214; JANKOVICS, 1999, 91–102.

5 Műveihez ld.: HELTAI, 2008, 125–129.

hozzá a levelek, ismeretlen módon. Biztosan tudott a korban nagy érdeklődést kiváltó konvertálásról, így talán a kálvinista lelkész kuriózumnak tartotta a katolikus pap ezen dokumentumainak megőrzését.

Ceglédi Szabó Pál tanulmányait Nagyszombatban végezte. Szegedi Gáspár alumnusaként a marburgi, majd a heidelbergi egyetem hallgatója volt. Hazatérte után a nagyszombati iskola rektora, dunaszerdahelyi lelkész lett. 1620 körül egy rövid ideig Vágsellyére került, ahonnan Pázmány Péter esztergomi érsek kitoloncoltatta. Pápai első lelkész, alesperes, esperes, egyházkerületi jegyző, majd a dunántúli református egyházkerület püspöke volt.⁶ Az alábbiakban Ceglédinek három, magyar nyelven lejegyzett imája olvasható,⁷ amelyek tartalmukat tekintve nem igazán jelentősek, hiszen a korban ismert és használt formulák találhatók meg bennük. Jelentőségüket abban láthatjuk, hogy egy 17. századi református lelkész saját kezűleg leírt szövegei.⁸ Az imák után a *Mennyből jövők most hozzájuk...* című protestáns ének egy, a 17. század első évtizedeiben leírt (lefordított?) változata olvasható. (Az Ajaki graduálban is található egy változat, azt Joannes F. Szalkay, az ajaki iskola rektora jegyezte le.)⁹

Szenci Csene Péter (1575–1622) Szencen tanult. Jókai, somorjai, érsekújvári lelkész, csallóközi esperes, Felső-Duna melléki szuperintendens volt.¹⁰ Elsőként fordította le a második *Helvét hitvallást* Szenci Molnár Albert segítségével (Oppenheim, 1616), mellyel „az erősödő ellenreformáció szellemi támadásaival szemben akarta megerősíteni a református híveket”.¹¹ Szenci Csene levelét Ceglédi Szabó Pálnak írta, aki akkor Vágsellyén szolgált. Ceglédi sellyei lelkészségéről igen kevés forrással rendelkezünk, ezért is fontos e levél ismerete.

6 KÖBLÖS–KRÁNITZ, 2009, 357.; HELTAI 1981, 269.

7 Heltai Jánosnak köszönöm, hogy elolvasta a szövegeket.

8 A református imádságos könyvekről és imákról ld.: HELTAI, 2008, 82–83. A korszak egyik legjelentősebb imádságos könyvét Szenci Molnár Albert állította össze (SZENCI, 2002), aki egyébként Ceglédi barátja volt (ZVARA, 2011, 68–69).

9 STOLL, 2002, 1011. tétel.

10 KÖBLÖS–KRÁNITZ, 2009, 605.

11 HELTAI, 2008, 188.

Források

Vörösmarti Mihály levelei

1.

Hely és év nélkül

*(Kismarton, Esterházy-könyvtár, 15,518 J/6. Antoine de La Rochel Chandieu:
Opera theologica quae ipso adhuc vivente fuerunt edita ... (Heidelberg, 1593) kötetbe
behelyezve, eredeti)*

Kotnoki Mihályné kér, hogy mast k[egyelmetek] ki bocsássa morháját, és rövid napon megfizet. Én ki nem veszem kk. kezéből az morhát, hanem azt mondom, hogy ha ítéli kk. azt, hogy ezután megvehetni rajta, én kész vagyok egy vagy két holnapig is várni, de én k[egyelmetek]ket az gondjátúl meg nem mentem, hogy magamra venném. Hanem ha ezután is kk. gondját viseli, jó, ha nem akarja k[egyelmednek] gondját viselni. Mondom, hogy ki nem veszem kk. kezéből, sem magamra nem veszem gondját.

Plébános, Veresmarti Mihály.

2.

Hely és év nélkül

*(Kismarton, Esterházy-könyvtár, 15,518 J/6. Antoine de La Rochel Chandieu:
Opera theologica quae ipso adhuc vivente fuerunt edita ... (Heidelberg, 1593) kötetbe
behelyezve, eredeti)*

Címzés: Balaskó Tamásnak

Szabó Bálintot, ez cédula látván, negyven pénzig ne bántsod. De ily okkal, hogy ez cédulát el ne veszejtsd. Más az, hogy valami egy munkáját meg kell látnom, ha hagytam-e elő vagy nem.

Plébános, Veresmarti M.

3.

Hely és év nélkül

*(Kismarton, Esterházy-könyvtár, 15,518 J/6. Antoine de La Rochel Chandieu:
Opera theologica quae ipso adhuc vivente fuerunt edita ... (Heidelberg, 1593) kötetbe
behelyezve, eredeti)*

Csákány Tóbiásné túl az búzáért 46. pézt végy fel. Die 5. 8bris ezt még elő nem vöttük.

Plébános.

4.

1618. január 7.

*(Kismarton, Esterházy-könyvtár, 15,518 J/6. Antoine de La Rochel Chandieu:
Opera theologica quae ipso adhuc vivente fuerunt edita ... (Heidelberg, 1593) kötetbe
behelyezve, eredeti)*

Címzés: Balasko Tamásnak

A[nn]o 1618 Die 7. Januar. Horvát Szabó Mihálynak engedtem d. 6. az búza
árából: tartozik d. 45. Vegye fel kk. Die 5. 8bris ezt még elő nem vöttük.
Plébános.

Ceglédi Szabó Pál imái

5.

Hely és év nélkül

*(Moszkva, Rudomino Idegennyelvű Könyvtár, 14,494 B/8. Johannes Dolianszki:
Fasciae Christi, Hoc est: Mysticus Adam, Habel, Joseph, Moses, Josua, Samson, David,
Salomon, Job, Jonas etc. ... (Hof, 1616), eredeti)*

Oratio Matutina

Örök élő mindenható irgalmas Úristen, mi Urunk Jézus Krisztusnak és ű benne minden keresztyéneknek kegyelmes Atyja. Alázatos szívvel-lélekkel nagy hálákat adunk mi te szent fölségednek minden időbeli elvett jó teteményidért, lölkiekért és testiekért. Kiváltképpen hogy te minket ez elmúlt étszakának sötétségében minden kártúl és veszedelemtől nagy kegyelmesen megőriztél, és isteni nagy jó kedvedből ez mai napnak világosságára juttattál, és az te anyaszentegyháznak társaságában számláltál.

Könyörgünk is teneked, óh mi kegyelmes Atyánk, Istenünk, az te szerelmes szent fiadnak, az idvözető Úr Jézus Kr[iszt]usnak nevében, hogy miképpen az földet megvilágosítod az napnak fényével, úgy az mi lölkünket is világosítsd meg az te szent lölköddel, hogy minden gondolatunk, szólásunk és cselekedetünk, teljes mi életünkben és ez mai napon is te sz. fölségednek nevének dicséretire, felebarátunknak előmentekre, nekünk pedig lölkünknek idvösségére lehessen.

Oltalmaz meg Uram Isten minket mindenkoron és ez mai napon is minden kártúl és veszedelemtől. Az te őriző szent angyaliddal kérünk jár[---] tábort mi körülünk, hogy az pokolbéli ördögnek késérteti, és semmi egyéb féle veszedelmek ne árthassanak mincünk. És mivelhogy haszontalan te sz[ent] fölségednek áldása és segítsége nélkül minden dolgunkra az mi reg-

geli fölkelesünk, annak okáért kérünk tégedet, áldd meg minden munkáinkat, és minden cselekedetünket jó szerencsés előmenetellel tedd hasznossá. Ne emlékezzél meg Úristen az mi számtalan sok bűneinkről, se szüleinknek vétkekről, de tekints reánk kegyelmesen, és az te szerelmes sz. fiadnak az Úr Jézus Kr[iszt]usnak ártatlan vére hullásáért légy kegyel[mes mi] hozzánk, vedd el rólunk méltó haragodat, és bocsásd meg bűneinket, melyekkel te elled sokképpen vétkeztünk. Nem hallgattunk tégedet, az egyesség és az egymáshoz való igaz szeretet meg hűlt mi bennünk, azért méltán érdemlünk az te ostoridat. Mindazáltal Uram nem az mi érdemünk szerint, hanem az te könyörületességed szerint cselekdjél mivelünk kegyelmesen és könyörülj mi rajtunk. Emeld föl seregeknek Ura Istene az te anyaszentegyházadnak zászlóját, és ez egész világon, minden helyekben, itt mi közöttünk is, tartsd meg az te szent gyülekezetödet. És ne hagyd nemzetségünkkel egyetemben elbíratni azoknak, kiknek minden szándékok és igyeközetek azon vagyón, hogy minket, te népeidet elfogyassanak, és az te igaz ismeretedet teljességgel kigyomlálják közülünk. Oszlasd el Úr Isten azoknak tanácsokat, és zabolázd meg szándékokat, kik az te kicsin sereged ellen töreködnek. Adj Uram Isten az te anyaszentegyházadnak oltalmazására, nemzetségünknek megmaradására minden országokban istenfélő jó gondviselő, hatalmas, keresztyén fejedelmeket, urakat és gondviselőket. Az kiket penig adtál minekünk jóvoltodból, azokat az te sz. lelkeddel igazgassad minden jóra, és ajándékozd meg őket igaz értelemnek, bölcsességnek, hasznos tanácsnak, erősségnek, egyességnek és isteni félelemnek lölkével. Hogy így az ű gondviselések és oltalmok alatt az mi szegény nemzetünk nyughassék meg, és az te anyaszentegyházad naponként épülhessen, és az megismert igazságról mindenekelőtt nagy bátorsággal vallást tehessen. Ugyanezen te anyaszentegyházadnak, óh Uram Isten, ajándékozz minden helyekben istenfélő, igaz tudományú és szent életű bölcs tanétókat. Az kiket penig adtál sz. lölködnek általa, úgy vezéreljed, oktassad, tanétsad, hogy az te idvözető szent ígédet hirdethessek az híveknek nagy haszonnal, és ronthassák az ördögnek országát mindenütt nagy bátorsággal. Tenéked ajánljuk, óh minden irgalmasságodnak istene, mi magunkat, fejedelminket, gondviselőinket, várasunkkal, minden házunk népével és jószáginkkal egyetemben. Tenéked esedezünk, óh mi kegyelmes Atyánk, Istenünk, mindezekben hallgassd meg az mi könyörgésünket és teljesétsd be mirajtunk mindezeket, melyeket tetűled, kegyelmes Atyántúl nagy lölki bizodalommal kérünk, hogy házunkban az te oltalmad alatt megmaradván jóvoltodért, és rajtunk teljesítettett irgalmasságodért, fiúról fiúra, és nemzetségről nemzetségre dicserhessünk és fölmagasztalhassunk. Ámen. Miatyánk etc.

6.

Hely és év nélkül

(Moszkva, Rudomino Idegennyelvű Könyvtár, 14,494 B/8. Johannes Dolianszki: Fasciae Christi, Hoc est: Mysticus Adam, Habel, Joseph, Moses, Josua, Samson, David, Salomon, Job, Jonas etc. ... (Hof, 1616), eredeti)

Oratio pro conversatione Eccl[esi]ae

Minden irgalmasságnak Istene, mi Urunk Jézus Krisztusnak dicsőséges szent Atyja, ki az te jóvoltod szerint gyűjtesz te magadnak az te sz. igéd által anyaszentegyházat és keresztyéni sz. gyülekezetet, és azt kegyelmesen az te szárnnyad alatt meg is őrzöd és oltalmazod, alázatos szívvel-lélekkel kérünk tégedet, hogy az te kicsin seregedet, mely az te sz. igédet az Sz. Léleknek vezérlése által immár bevötte és böcsületben is tartja. Te fölséged is méltóztassék azt tiszta és igaz értelemben az te idvösséges igédben, az sz[ents]ségeknek igazán való osztogatásával mindvégiglen megtartani is, az ördögnek álnokságátúl védelmezni is, és minden kegyetlenek ellen őrizni is, oltalmazni. Ne hagyj Úristen az te kicsin hajódat és abban lévő keresztyén híveidet ez világnak sokképpen fölzöndült habjában elmerülni is, de sőt inkább engedd, hogy az te anyaszentegyházad ugyan azon fundamentumon és szegelet kövön az melyre te építötte, bátorságban megmaradhasson.

Mindenekkel bíró Úristen, térj mihozzánk, és tekints reánk az égből, és látogasd meg az te örökségedet, melyet az te jobb karod plántált, és kit magadnak el is választottál, hogy abban lévő hívek nevelködhessenek, és az isteni félelemnek jó gyümölcsét teremthessék. Vödd környül űtet pajzsul az te őriző sz. angyaliddal, s minket is, te juhaidat végy oltalmad alá, hogy senki az te kezeidből ki ne ragadhasson bennünket. Ne adj minket Úristen azoknak prédára, kik az te igéd ellen töreködnék, és idegen isteni tiszteletre hajtani igyekeznek, se peniglen az te sz. igédet, kinek világossága mostan az mi szívünkben tündöklöklik, ne engedd, hogy eloltattassék, hanem az te hatalmas kinyújtott jobb karod által légy segítséggel minékünk, és az te anyaszentegyházadat ennyi sok külömb-külobb féle zűrzavarban oltalmazd meg, hogy ez földön a mi gyülekezetünkben lehessünk tenéked saját népeddé, és tégedet ismerjünk, tiszteljünk, féljünk, imádjunk, és az te szentséges nevednek szolgáljunk. Mert te vagy az mi Urunk Istenünk, ki mindenkor könyörölni is szoktál az te népeden, elfödözted azoknak bűnöket, és haragodat engedelmességre fordítván megszántad az te népedet. Ne emlékezzél meg azért Úristen az mi számtalan sok bűneinkről, hanem inkább térj hozzánk édes idvözítő Istenünk, és vedd el rólunk méltó haragodat, és az te sz. gyülekezetödet minden helyekben és az mi nemzetünk között is vödd oltalmad alá. Ezt engedd minékünk az te nagy nevednek dicsőségéért az te Sz.

Fiadnak az Úr Jézus Krisztusnak ártatlan vére hullásáért, ki teveled és az Sz. Lélekkel él és uralkodik mindörökké. Ámen.

Miatyánk. etc.

7.

Hely és év nélkül

(Moszkva, Rudomino Idegennyelvű Könyvtár, 14,494 B/8. Johannes Dolianszki: Fasciae Christi, Hoc est: Mysticus Adam, Habel, Joseph, Moses, Josua, Samson, David, Salomon, Job, Jonas etc. ... (Hof, 1616), eredeti)

3) Ör[ök?] F. mindenható Uri[ste]n, ki az mi életünket az halálnak közepette megtarthatod, alázatos szívvel-lélekkel kérünk tégedet, méltóztassál az te irgalmasságodnak szerént arra az nyomorult betegre fordítani, és őtet mind testében, lelkében könnyebbítsd meg, és elégséges fizető bérül az ő bűneiért végy az te szent fiadnak ártatlan vére hullásának érdemet, és az ő bűneiről meg ne emlékezzél, hanem inkább emlékezzél meg erről, hogy az te szívedben megkeresztelkedett, az te sz. Fiadnak vérével megtisztított. Adjad az Sz. Lelek I[ste]nnek ajándék[...], hogy mindenek ellen bátorsággal viselkedjék.

Ceglédi Szabó Pál énekmásolata (fordítása?)

8.

Hely és év nélkül

(Moszkva, Rudomino Idegennyelvű Könyvtár, 14,494 B/8. Johannes Dolianszki: Fasciae Christi, Hoc est: Mysticus Adam, Habel, Joseph, Moses, Josua, Samson, David, Salomon, Job, Jonas etc. ... (Hof, 1616), kötetbe behelyezve, eredeti)

Mennyből jövők mast hozzatok. És nektek nagy jó hírt mondok. Nagy örömet majd hirdetek, mellyen örvend ti szívetek.

Ez mai nap egy kis gyermek szűztől született tineknek, az gyermek szép és oly ékes vígasságra köllemetes.

1) Ez lészen nektek jegy róla, íme fekszik az jászolban, ott megtaláljátok őtet, kitől menny, föld teremtetött.

3) Jer, mi is itt örvendezzünk, az pásztorokkal vigadjunk.

Lássuk, mit adott az Isten, hozzánk való szerelmében.

Állatoknak terömpetője, miért vagy ily szegénységbe,

hogy fekszel az aszú szénán, számár s ökrök közt aluván.

Nincsen senki ez világon, ki tégedet befogadjon.

Noha nagy dicső király vagy, jaj, íme mast mely szegény vagy.

Neked bársonyos tafotád, aszú szem lágy párnácskád,
 nincsen oly meleg helyecskéd, sem gyengén rengő bölcsőcskéd.
 Óh, kedves vendég, nálam szállj, bűnömtől ne iszonyodjál,
 jöjj be Uram te szolgálodhoz, szegény megtérő juhodhoz.
 Én szívemnek rejtékében, záródjál be szekrényében,
 hogy el ne felejtselek, sőt mindenkor dicsérjelek.
 Az mennyei fényességben, Istennek dicsőség legyen,
 Ki sz. fiát értünk adta, hogy bűnünkől megváltana.

- 2) Ez Úr Kr(iszt)us mi ~~idvözítőnk~~ Istenünk Atyjával megbékéltetünk.
 Ó léssen az idvözítő minden bűnünk[...] [*levágva*]

9.

Szenci Csene Péter levele Ceglédi Szabó Pálnak

1621. március 2. Vágsellye

(*Moszkva, Rudomino Idegennyelvű Könyvtár, 15,843 N/2. Wolfgangus Musculus: In Davidis psalterium sacrosanctum commentarii ... (Basileae, 1599) kötetbe bebehelyezve, eredeti*)

Címzés: Reverendo Viro Do[m]no Paulo Czegledi Ecclesiae Sellien[sis] Ministro fideli d. virino, amico honorando

Salutem in Chr[ist]o. Egy szeli embernek, Répás nevőnek hagytam valami causából az keg[yelme]tek városában ad diem 2 Aprilis időt. Leányát adta volt Jolkára,¹² és az vej elűzte tőle. Reánk igazították az vármegyén, és Vitéz Imre uram küldte hozzám, mint competens bírájához az embert, úgymint hogy az vej az férfi Jolkán lakik. Keg[yelme]d azért az deáki és farkasdi minisztereket föl hívja hozzá az napra, és el se negligálják. Lesznek az Thurzó uram¹³ prédikátoriban is némelyek ott. Írtam penig d[ominus] Georgiusnak Jolkára, hogy ő is eljöjjön az egyházfalvai¹⁴ miniszterrel. Énvelem elviszen d[omi]nus Gyengét, d[omi]nus Szilit kommandáltam az szerdahelyieknek, de nem akarják acceptálni. Mást nem tudok. Jó volna, ha keg[yelme]d is commendálná, esztendeig lennének contentusok véle. Az Diószeget¹⁵ elvesztők túlünk, énné-kem sok dolgaim voltak. Keg[yelme]d közelb volt. Mindenövé kevés vagyok

12 Joka (Jelka, Szlovákia)

13 Thurzó Szaniszló (1576–1625)

14 Egyházfa (Kostolná pri Dunaji, Szlovákia)

15 Diószeg (Sládkovičovo, Szlovákia)

egyedöl. Vale in Chris[to] plurimum. Datum in Ujvár¹⁶ II die Martij A[nn]o d[omini] 1620.

Tuus
Petrus Czene Zenczius

Ezt az levelet mindjárt az keg[yelme]d mestere küldje Jolkára, semmit véle ne késsék.

Irodalomjegyzék

- GABRIEL
2005 GABRIEL, Theresia: *Egy mozgalmas múlt tanítaja, a herceg Esterházy-könyvtár*. In: *Arisztokrácia, művészetek, mecenatúra. Az Esterházy-család*. A 2004. április 22–23-án megtartott konferencia előadásai. Szerk. CZOMA László. Keszthely, Helikon Kastélymúzeum, 2005. [2007!] (Kastélykonferenciák, III.) 76–90.
- HELTAI
1981 HELTAI János: *Adattár a heidelbergi egyetemen 1595–1621 között tanult magyarországi diákokról és pártfogóikról*. = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, 1980. Bp., OSZK, 1981. 243–347.
- 2008 HELTAI János: *Műfajok és művek a XVII. század magyarországi könyvkiadásában (1601–1655)*. Bp., Universitas, 2008.
- IPOLYI
1875 IPOLYI Arnold: *Veresmarti Mihály XVII. századi magyar író élete és munkái*. Bp., 1875.
- JANKOVICS
1992 *Vörösmarti Mihály kálvinista prédikátor megtérése története*. S. a. r. JANKOVICS József, NYERGES Judit. A tanulmányt írta: JANKOVICS József. Bp., Argumentum, 1992.
- JANKOVICS
1999 JANKOVICS József: *Ex Occidente...: A 17. századi magyar irodalom európai kapcsolatai*. Bp., Balassi, 1999. (Régi Magyar Könyvtár. Tanulmányok, 3.) 91–102.
- KÖBLÖS–KRÁNITZ
2009 *A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai*. Szerk. KÖBLÖS József, KRÁNITZ Zsolt. Pápa, Pápai Református

16 Érsekújvár (Nové Zámky, Szlovákia)

Gyűjtemények, 2009. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai. Forrásközlések, 10.)

KÖRNER

2005

KÖRNER, Stefan: *A Bibliotheca Esterházyana*. In: *Kék vér, fekete tinta: Arisztokrata könyvgyűjtemények, 1500–1700*. Szerk. MONOK István. Bp., OSZK, 2005. 105–127.

MONOK

2005

MONOK István: *Esterházy Pál könyvtára és olvasmányai*. In: *Arisztokrácia, művészetek, mecenatúra: Az Esterházy-család. A 2004. április 22–23-án megtartott konferencia előadásai*. Szerk. CZOMA László. Keszthely, Helikon Kastélymúzeum, 2005. [2007!] (Kastélykonferenciák, III.) 91–101.

STOLL

2002

Magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840). Összeáll. STOLL Béla. 2. jav., bőv. kiad. Bp., Balassi, 2002.

SZELESTEI

1987

SZELESTEI NAGY László: *Ceglédi Szabó Pál dunántúli református püspök könyvtárának kötetei*. In: *Adalékok a 16–20. századi magyar művelődéstörténethez*. Szerk. BÁLINT István János. Bp., OSZK, 1987. (Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai. Új sorozat, 2.) 97–124.

SZENCI

2002

SZENCI MOLNÁR Albert: *Imádságos könyveczke, melyben szép bálá adásoc és ábítatos könyörgésec vadnac ...* Sajtó alá rend., a kísérő tanulmányt írta: P. VÁSÁRHELYI Judit. Hasonmás kiad. Bp., Balassi, MTA Irodalomtudományi Intézet, OSZK, 2002. (Bibliotheca Hungarica Antiqua, 35.)

ZVARA

2011

ZVARA Edina: *Ismert könyvgyűjtők tulajdonosi bejegyzései az Esterházy-könyvtárban*. In: *Magyar Könyvszemle*, 126 (2011) 47–71.